

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΟΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Α. ΠΙΕΡΡΗΣ

ΚΥΚΛΟΣ ΚΒ'

ΣΕΙΡΑ Β'

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ – ΠΕΡΙΛΗΨΗ – ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ

Στη Σειρά Β' του ΚΒ' Κύκλου των Σεμιναρίων ΙστορικοΦιλοσοφικού Λόγου ερευνούμε ένα θεμελιώδες συστατικό της Επανάστασης του Λόγου, την αντίληψη της **Μορφής**.

Η Μορφή με την πλήρη έννοιά της είναι αναπόσπαστος δυναμερής παράγων της Επανάστασης του Λόγου και της ολοσχερούς ανάπτυξης και ακμής της στον Κλασσικό Ελληνισμό. **Μορφή είναι η ουσία του όντος, αυτό που κάνει το ον να είναι αυτό που είναι κατά ένα συγκεκριμένο τρόπο, αυτό που ορίζει την ιδιαίτερη ταυτότητά του, που το ξεχωρίζει από όλα τα άλλα κατά σαφή τρόπο, και αυτό που επίσης θεμελιώνει τη δύναμή του. Γιατί όσο πιο ορισμένος είναι ο χαρακτήρας ύπαρξης ενός όντος, όσο πιο καθορισμένη είναι η ορίζουσα της ουσιαστικής του ταυτότητας ως μια γαμμα ενεργών δυνατοτήτων, τόσο πιο δυνατό είναι, τόσο πιο πλατύτερη και βαθύτερη είναι η εμβέλεια της ενέργειάς του. Ισχυρή ταυτότητα σημαίνει σαφώς ορισμένη ταυτότητα. Η πραγματικότητα δεν ανέχεται τη θολούρα, τα συγκεχυμένα όρια, τις ασαφείς θέσεις. Τις καταδικάζει στην έσχατη ποινή: σε αδυναμία.**

Αυτό από το άλλο μέρος έχει σαν συνέπεια ότι το ον έχει όρια. **Το όριο του κάθε όντος ως όντος είναι ταυτόχρονα η δύναμη του όρου του (της ορίζουσας της ουσίας του) και ο περιορισμός του (έναντι των άλλων όντων).**

Η γενικευμένη αυτόματη ισορροπία της πραγματικότητας και κάθε φυσικού συστήματος εδράζεται σε αυτό ακριβώς το υπομόχλιο

. Ο ορισμός του όντος είναι και τα όριά του.

Γι' αυτό δεν χρειάζεται άλλη εξωτερική αρχή εγγυητική της κοσμικής τάξης (και της γενικευμένης ισορροπίας κάθε φυσικού συστήματος), πέρα από τον εσωτερικό Μέγα Νόμο Αρμονίας

. Η Δύναμη, για να είναι ακριβώς Δύναμη, έχει εγγενή όρια.

Γιατί η δύναμη του όντος συνίσταται στον ορισμό του, και επομένως στον περιορισμό του εντός των ορίων του.

Και μάλιστα όσο ισχυρότερη είναι η δύναμη, τόσο πιο τέλειος είναι ο ορισμός της μορφής του όντος που την στηρίζει και τόσο πιο σαφή (αν και βεβαίως πιο εκτεταμένα) είναι τα όρια του όντος αυτού και της δύναμής του.

Ο ορισμός του όντος «θέτει» το *ον* ως *ον* και ως ένα κάποιο *ον*, το αίρει από την ανυπαρξία του μη-όντος και του μηδ-ενός. Το μη-*ον* και το μηδ-έν δεν έχει ορισμό. Είναι άπειρο υπό μια έννοια, γιατί δεν έχει πέρασ. **Το Κλασσικό αποστρέφεται το άπειρο όπως το αποδοκιμάζει και η φύση της πραγματικότητας**

. Το μη-*ον* και το μηδ-έν δεν έχουν ταυτότητα, δεν έχουν ουσία, δεν έχουν δύναμη, δεν έχουν ενέργεια. Είναι απεριόριστα και γι' αυτό ανύπαρκτα και συνεπώς αδύναμα. Το *ον* (αυτό που υπάρχει) και το *εν* (αυτό που έχει ενότητα) και το *ον-εν* (αυτό που είναι ένα κάτι ορισμένο) έχει ουσία, δηλαδή έχει όριο, έχει λοιπόν όρια και πέρασ.

Με τον ορισμό της ταυτότητας του κάθε όντος, θεμελιώνεται η δύναμή του, αλλά και ταυτόχρονα τίθενται τα όρια της δικαιοδοσίας του, η έκταση και το βάθος της ενέργειάς του.

Αυτά τα όρια της δικαιοδοσίας του είναι η

μοίρα του, το μέρος της ύπαρξης που του ανήκει δικαιωματικά, το μέρος του ζώης και είναι, η σφαίρα δράσης και ενέργειάς του

. Κάθε υπέρβαση αυτών των ορίων διορθώνεται αυτόματα όχι μόνο από την αντίστοιχη αντίδραση των άλλων όντων στην υπό-βαση των δικών τους ορίων που η υπέρβαση του πρώτου αναγκαία συνεπάγεται, αλλά (και ουσιαστικότερα και αποφασιστικότερα) από την ίδια την αναπόφευκτη συνεπακόλουθη αποδυνάμωση του ενεργούντος την υπέρβαση όντος. Γιατί η άσκηση της δύναμης ενός όντος πέραν των ορίων που θέτει ο όρος της ουσίας του, δεν υποστηρίζεται από την ουσία του και έτσι τελικά καταρρέει. Η μορφή του (όπως συνίσταται από τον όρο της ουσίας του) δεν είναι κατάλληλη γι' αυτή την υπερβατική του ενέργεια: η λειτουργικότητά της δεν έχει στοιχειοθετηθεί δομικά γι' αυτή την υπερέκταση. Έτσι αδυνατεί να υποστηρίξει αυτήν την υπερόρια δράση, και όχι μόνο «ηττάται» εκτος ορίων αλλά και ατονεί εντος.

Έτσι η φύση των πραγμάτων διορθώνει αυτή εαυτήν. Αυτό σημαίνει αυτορρύθμιση ενός φυσικού συστήματος. Γι' αυτό δεν υπάρχει φόβος αποσταθεροποίησης του όντος. Γι' αυτό η πραγματικότητα βρίσκεται σε αδιάλειπτη ευσταθή ισορροπία. Γι' αυτό δεν υπάρχει χρεία ουδ-ενός παρά το *ον*. Γι' αυτό η αδικία της υπέρβασης των ορίων ενός όντος εις βάρος άλλων διορθώνεται από μόνη της και η κοσμική τάξη είναι απολύτως δικαία, αποκαθισταμένη μέσα από άπειρες αλληλοαναιρούμενες αδικίες.

Ορος, όριο, πέρας, τέλος (τελειότητα) και τέλος (σκοπός) συναρμόζονται σε μια αποκαλυπτική σύνθεση της τάξης της ύπαρξης.

[Αναλυτική εξήγηση της θεωρίας αυτής δίνω στη μελέτη μου “The Order of Existence: φύσις, μοίρα, ανάγκη, θεσμός, νόμος”, στα Πρακτικά του διεθνούς συμποσίου που είχε οργανώσει το Ινστιτούτο Φιλοσοφικών Ερευνών,

Apostolos

L

.

Pierris

(

ed

.), Φύσις

and

Νόμος:

Power

,

Justice

and

the

Agonistical

Ideal

of

Life

in

High

Classicism

, 2007. --- Δείτε αν θέλετε επίσης το κεφάλαιο 4 “

The

Law

of

Inviolable

Justice

:

Mechanism

of

Self

-

sustainable

Cosmic

Order

” από το βιβλίο μου “

Religion
and
Mystery
”, πρώτο τομο από το έργο “
The
Emergence
of
P
eason
from
the
Spirit
of
Mystery
:
An
Inquiry
into
the
Origin
and
nature
of
Ancient
Greek
Rationality
”].

Τα γράφω αυτά εδώ ως ένδειξη των βαθύτερων παραμέτρων της Μορφής στον Κλασικισμό, πέρα από τα ήδη προαναφερθέντα σε άλλο σημείωμά μου για τη σημασία της στις εκφάνσεις της Επανάστασης του Λόγου στα διάφορα πεδία της ανθρώπινης δραστηριότητας (νέα δομή οικονομίας, πολέμου, τέχνης, σκέψης, κοινωνίας). Το πολυδύναμο σημαντικό πεδίο της Μορφής θα αναδειχθεί καλύτερα με το σύνολο των αναλύσεων που θα κάνουμε στη Σειρά Β.

Είδαμε στην αρχή αυτής της σειράς τη γένεση, φύση και σκοπό της μίμησης της πραγματικότητας από τον άνθρωπο στις πρωταρχές της ιστορίας του. Προσδιορίσαμε τον συμβολικό χαρακτήρα της μίμησης αρχικά στην παλαιολιθική εποχή και την εξέλιξή του μετά τη Νεολιθική Επανάσταση.

Στη δεύτερη συνάντησή μας μελετήσαμε μια άλλη παράλληλη κίνηση που ξεκινώντας δειλά στην αρχή, αποκτά ορμή προς το τέλος της Νεολιθικής εποχής και εκφράζεται εντυπωσιακά στον Αιγαϊκό χώρο κατά την αρχή της εποχής του Χαλκού. **Η δεύτερη αυτή κίνηση επικεντρώνεται στη Δύναμη του Σχήματος.**

Ο άνθρωπος αισθάνθηκε τη μαθηματική δόμηση του κόσμου πρώτα σε σχέση με τη μίμηση των αντικειμένων στην οποία είχε για πολλαπλούς λόγους επιδοθεί. Δίπλα στη συμβολική μίμηση ανακαλύπτει τη σχηματική αναπαράσταση. Το αντικείμενο μπορεί να αποδοθεί με χρήση των απλών γεωμετρικών στοιχείων και των αριθμητικών τους σχέσεων. Γραμμές, επιφάνειες, όγκοι, και αναλογίες μεταξύ τους, αποκαλύπτονται ως συντελεστές της οντότητας και του χαρακτήρα της πραγματικότητας, αφού η μίμηση αντικειμένων μέσω αυτών οδηγεί σε αναπαραστάσεις τους ιδιαίτερης δύναμης και σημασίας.

Τα απλά

και κανονικά σχήματα ανευρίσκονται στην ρίζα της πραγματικότητας, στοιχειώνοντας την θεμελιώδη δομή της ύπαρξης.

(Αυτό θα διαρθρωθεί μετά φιλοσοφικά στους Πυθαγορείους όπως φαίνεται και στον Πλατωνικό «Τίμαιο»).

Δεν είναι τυχαίο ότι η μαθηματοποίηση αυτή της μίμησης συμβαίνει να εξαιρείται την περίοδο που ο άνθρωπος αντιλαμβάνεται σαφέστερα τη φύση, τη σημασία και τη χρησιμότητα άλλων μαθηματικών δομών της πραγματικότητας. Η Νεολιθική Επανάσταση προωθεί κατά βάθος αυτή τη νέα μαθηματική αντίληψη του κόσμου.

Η επιβλητική τάξη των ουράνιων κινήσεων δεν έχει μόνο θεωρητική απήχηση στον άνθρωπο, που και αυτή δεν είναι μικρή ή ασήμαντη: η περίοδος του ενιαίου και του μήνα καθορίζουν την πεμπτοσύνη της ανακάλυψης της γεωργίας. Η αυξημένη εργαλειακή συνείδηση του Νεολιθικού ανθρώπου σημαίνει κυριαρχία πάνω στο σχήμα στη χρηστική του λειτουργία. Η μετάβαση σε μόνιμους οικισμούς προκαλεί τη δημιουργική αναζήτηση του ανθρώπου πάνω στις λειτουργικές ιδιότητες του σχήματος, όσον αφορά στη στοιχειώδη αρχιτεκτονική και χωροθεσία και χωροδομία, όταν δημιουργεί οικίες και χωριά. Αυτή η ίδια η πρώτη έλλαμψη του κάλλους μέσα στο συμβολικό, παντοδύναμο σκότος του συμβόλου (όπως την περιέγραφα στο προηγούμενο σημειώμά μου να συντελείται τη Νεολιθική εποχή και προϊούσας αυτής μάλιστα) είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τις διεργασίες της αποκαλυπτικής δύναμης του σχήματος, αποκαλυπτικής της πραγματικότητας.

Παρακολουθήσαμε πρώτα τις αναζητήσεις του σχήματος στη Γεωμετρική τέχνη της προδυναστικής Μεσοποταμίας, στο τέλος της Νεολιθικής εποχής. Και τα

αντίστοιχα φαινόμενα στον Νεολιθικό Ελλαδικό χώρο. Ο άνθρωπος ψάχνει αρχικά στις Γεωμετρικές φάσεις της τέχνης αυτό καθαυτό το σχήμα, «παίζει» με τις απλές γραμμές, επιφάνειες, όγκους και τους απλούς, κανονικούς συσχετισμούς των ως μαθητευόμενος μάγος, ως δυνάμει δημιουργός, η, καλύτερα και κλασσικώτερα, ως «Αιών παις παίζων πεσσεύων» διότι «παιδός η βασιλείη», κατά τον Ηρακλείτειο αφορισμό. Το σοβαρότατο αυτό παιχνίδι καταληγει σε δυο πανίσχυρα αρχέτυπα σχήματος, τόσο δυνατά που καταντούν σύμβολα από μόνα τους, αίροντας την διάκριση που κάναμε μεταξύ συμβόλου και σχήματος ως δύο διακριτών μέσων σύλληψης και μίμησης της πραγματικότητας. Στο τέλος της νεολιθικής εποχής τα έχουμε στο ΒαλκανοΜικρασιατικό και Μεσανατολικό γεωπολιτικό πεδίο και επέκεινα. Το αρχέτυπο της ευθείας: μαϊάνδρος. Και το αρχέτυπο της καμπύλης: συνεχής σπείρα. Το τεθλασμένο του μαϊάνδρου και το καμπύλο της έλικος πιάνουν πολυδιάστατα και πολυδύναμα βαθιά βιώματα και εννοήσεις, που θα αναλύσουμε σε προσεχή μας συνάντηση. Αφ'ότου ο άνθρωπος πάντως κυριαρχήσει στο μαθηματικό «παιχνίδι» του σχήματος, με «χαρούμενη γνώση» το εφαρμόζει στην κατανόηση και παράσταση της πραγματικότητας.

Η Εποχή του Χαλκού σηματοδοτεί ένα νέο άλμα στην ανθρώπινη ιστορία, δεύτερο σε σημασία μόνο συγκρινόμενο με το βάθος της Νεολιθικής Επανάστασης. Η Πόλη μπαίνει στην ιστορία, ως οικονομική αγορά, ως κέντρο πολιτικής και στρατιωτικής εξουσίας και ως θρησκευτική εστία. Το Κράτος θεμελιώνεται. (Η Δυναστική περίοδος αρχίζει στους χώρους αιχμής των εξελίξεων στη Μέση Ανατολή, Αίγυπτο και Μεσοποταμία, στο Γόνιμο Τόξο). Τέχνες και τεχνιτείες αναπτύσσονται συστηματικά παράλληλα προς την αγροτική παραγωγή. Η απαιτούμενη οργάνωση του ανθρώπινου βίου αυξάνει, λόγω της συγκέντρωσης (πληθυσμού, ισχύος, πλούτου, γνώσης) που πραγματοποιείται για πρώτη φορά σε τέτοια έκταση και βάθος μέσα στην ανθρώπινη κοινωνία. Η μέτρηση γίνεται κομβικό σημείο του βίου, και η μετρητική αναδύεται ως τέχνη-κλειδί στις διοικητικές ιεραρχίες των Δυναστειών. Το μέταλλο είναι το κατάλληλο υλικό κατ'εξοχήν για την ανάληψη και ανάδειξη και χρηστικότητα του σχήματος, όπως ο λίθος ή το οστό ποτέ δεν είναι. Όλα ωθούν προς μια οξυμένη μαθηματική σύλληψη του κόσμου.

Είναι χαρακτηριστικό, και καθόλου τυχαίο, ότι στο Αιγαίο αναπτύσσεται η κορυφαία έκφραση αυτής της μαθηματικοποίησης στο πεδίο της τέχνης. Πρόκειται για την **Κυκλαδική Τέχνη** της πρώτης Ελλαδικής εποχής, στην αρχή της περιόδου του Χαλκού. Είδαμε να πληρούνται σε αυτήν την τέχνη και οι δύο όροι της μαθηματικοποίησης στην παράσταση (και αναπαράσταση) της πραγματικότητας. Χρησιμοποιούνται απλές γραμμές, επιφάνειες και όγκοι. Και τονίζονται οι αναλογίες τους στη συγκρότηση του αντικειμένου κατά τη μίμησή του. Η Κυκλαδική γλυπτική μαρτυρεί για τη μαθηματική αυτή «αφαίρεση» της πραγματικότητας.

Εμβληματικό είναι το στυλιζάρισμα της θάλασσας και του ανέμου κυματισμού της μέσω των συνδεδεμένων σπειρών σε έναν ατέρμονα ελικοειδή ρυθμό στα ιερά «τηγανοειδή»

σκεύη της εποχής. (

Θα

επανέλθουμε σε αυτό όταν μιλήσουμε πάλι για την σύνθεση συμβόλου και σχήματος ως προβαθμίδας της κλασσικής μορφής).

Η ανάλυση αυτή της Κυκλαδικής τέχνης την τοποθετεί κατ' ευθεία γραμμή στην προετοιμασία του κλασσικού Ελληνισμού. Το επόμενο στάδιο είναι η «Μυκηναϊκή» Τέχνη στα τέλη της Εποχής του Χαλκού. Έχει μεσολαβήσει μεταξύ των δύο η Μινωϊκή περίοδος της Κρητικής Θαλασσοκρατίας με ένα πολιτισμό υβριδικό εκ Μεσανατολικού πνεύματος και Ελληνικού χώρου. Λόγω των νατουραλιστικών και άτακτων στοιχείων του Μινωϊσμού, θα μελετήσουμε αυτό το φαινόμενο ιδιαίτερα σε επόμενη συνάντησή μας υπό την κατηγορία Μορφή και το Συγκεκριμένο.

Στην Αχαϊκή (Μυκηναϊκή) περίοδο το βάρος του σχήματος επανακαταφάσκει σε ανώτερο επίπεδο από την Κυκλαδική Τέχνη. Τα Μινωϊκά μοτίβα στυλιζάρονται. Η καθαρή γεωμετρική αρχιτεκτονική δόμηση δημιουργεί τη σχηματική τελειότητα π.χ. του ανακτόρου της Τίρυνθας, ολοσχερώς διαφορετικής σύλληψης από τα Μινωϊκά παλάτια. Η συγκέντρωση και προβολή ισχύος μεγενθύνεται με κατασκευές όπως τα οχυρωματικά κυκλώπεια τείχη της Τίρυνθας ή του Γλα (στη Βοιωτία) και οι μεγάλοι θολωτοί τάφοι.

Όταν καταρρέει το Μυκηναϊκό Σύστημα, μαζί με το γενικότερο Σύστημα Ισορροπίας Δυνάμεων, στο τέλος της Περιόδου του Χαλκού κατά το τέλος της 2^{ης} χιλιετίας π.Χ., ο Ελληνικός χώρος περνάει τους Σκοτεινούς Αιώνες του πριν την Επανάσταση του Λόγου και την έλευση του Κλασσικού Φωτός. Σε αυτούς δοκιμάζεται πάλι η δύναμη του μαθηματικού σχήματος, της απλής γραμμής, επιφάνειας, όγκου και των απλών συσχετισμών και αναλογιών μεταξύ τους. Αυτή είναι η Ελληνική Γεωμετρική Περίοδος και Τέχνη, στις αρχές της Περιόδου του Σιδήρου.

Και μετά, «περιπλομένων ενιαυτών» και ωριμαζόντων των καιρών, αναδύεται από το σκοτάδι της Νυκτός ο απαστράπτων Φάνης, αποστίλβων χρυσέαισιν πτερύγεσσιν. Γεννάται το μοναδικό φαινόμενο στην Ιστορία του Ανθρώπου, το Κλασσικό Κάλλος ως επιφάνεια της Ιδέας, «μία υπόστασις και μία φύσις Ιδέας σεσαρκωμένης». Τίθεται το Κάλλος ως μορφή και ουσία της πραγματικότητας. Η Επανάσταση του Λόγου έχει επιτύχει το υψηλότερο δημιούργημά της, κορύφωση της ανθρωπίνης πραγμάτωσης και παραδειγματική επίδειξη της ανθρωπίνης φύσης στην ιστορία.

Η τρίτη μας συνάντηση της σειράς έχει τον τίτλο:

ΜΟΡΦΗ ΚΑΙ ΙΔΕΑ

ΤΟ ΚΛΑΣΣΙΚΟ ΚΑΛΛΟΣ ΩΣ ΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Θα γίνει τη Δευτέρα, 22 Μαρτίου στις 7.00 το βράδυ. Οι εκδηλώσεις της Σειράς Β' πραγματοποιούνται στο Βιβλιοπωλείο «Discover – Παπασωτηρίου», Πατρέως 30, κάθε δεύτερη Δευτέρα.

Οι ομιλίες συνοδεύονται με προβολή πλούσιου οπτικού υλικού.

Μετά την ομιλία ακολουθεί διεξοδική ανοικτή συζήτηση.

Η είσοδος είναι ελεύθερη.

